

УДК 339.9:332.33:338.431(477)

**УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ
ДЕФОРМАЦІЙ**

Зось-Кіор Микола Валерійович, завідувач кафедри менеджменту і права, к.е.н., доцент, Луганський національний аграрний університет, e-mail: novolug@yandex.ru, тел.: +380501325043

Zos-Kior Mykola, Head of Management and Law Department, Ph.D., Associate Professor, Lugansk National Agrarian University, novolug@yandex.ru, mobile phone: +380501325043

Зось-Кіор М.В. Управління земельними ресурсами національного аграрного сектору економіки під впливом глобальних деформацій. В статті розглянуто і дано власне визначення терміну «глобалізація». Систематизовані види глобальних впливів на управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки. Представлено авторське бачення деформації земельних відносин на національному рівні від глобальних впливів. Запропоновано новий науковий термін «глобальна деформація».

Ключові слова: аграрний сектор економіки, управління земельними ресурсами, глобалізація, глобалізаційні впливи, глобальна деформація.

Zos-Kior M.V. The Land Management Of National Agrarian Sector Of Economy Under The Influence Of Global Deformation. The article gives the author's own definition of the "globalization" term. The types of global influences on land management in the agricultural sector are systematized. The author's vision of the land relations deformation caused by global influences at the national level is presented. A new scientific term of "global deformation" has been suggested.

Keywords: agrarian sector of economy, land-use management, globalization, globalization impact, global deformation.

Постановка проблеми. Глобалізацію та її вплив на розвиток суспільних відносин варто розглядати в безперервному процесі адаптації конкретних індивідуумів, їхніх груп, територіальних громад, громадських організацій, підприємств, держав та їх груп на мінливі умови зовнішнього середовища, первісною якою є внутрішні зміни зазначених суб'єктів глобалізації. На сьогодні в основному аналізуються наслідки, і самі глобалізаційні впливи, зокрема на управління земельними ресурсами, в науці системно не вивчені, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Національна земельна реформа з урахуванням чиннику глобалізації стикається з рядом основних позицій, які можна назвати вихідними.

По-перше, в Україні, площа якої в загальній площі земель світу займає менше 0,5 %, видобувається, переробляється і залучається до виробництва приблизно 5 % світового обсягу мінерально-сировинних ресурсів, що перебувають в господарському обігу [1, с. 2], в тому числі і найцінніших у світі ґрунтів. До того ж дані ресурси використовуються нераціонально і екстенсивно. На нашу думку, недовикористовувані аграрні ресурси на фоні світової продовольчої кризи стають інтересом міжнародних агентів. З цієї точки зору Україна має і гарантовані ринки збуту, і можливість значного підвищення свого міжнародного статусу, з яким не можливо не рахуватися.

По-друге, екстенсивне землеробство, окрім беззаперечних економічних втрат, забезпечує конкурентну перевагу України на світовій арені – не тільки з позицій екологічності продукції, і й більшої її повноцінності, порівняно з розвиненими країнами, що мають бідніші ґрунти та занадто інтенсифікували землеробство [2, 3]. Даний факт підтверджується не тільки біохімічними аналізами ґрунтів, і й конкуренцією на міжнародному ринку капіталу за право оренди українських чорноземів.

По-третє, для України позитивні наслідки може мати «ефект запізнення», тобто ситуація, коли реформи в країні проходять пізніше за аналогічні в країнах-піонерах [4, 5, 6]. Це дає можливість сформувати більш досконалу економіку з урахуванням чужих помилок.

Дані три фактори є беззаперечними потенційними перевагами аграрного сектору України, але фактично вони є проблемами, які за умов євроінтеграції та децентралізації влади мають вміщуватися оперативно, комплексно і гармонізовано.

Невирішеними раніше частинами загальної проблеми є дослідження глобалізаційних впливів на управління земельними ресурсами України, причини і наслідки даних впливів.

Постановка цілі статті - теоретичне дослідження впливу глобалізації на управління земельними ресурсами аграрного сектору України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Єдиного визначення поняття «глобалізація» не існує. Так, за В.К. Мюллером, семантичне поняття «глобалізація» пов'язано з англійським словом «globe», що найчастіше перекладається як «куля», «небесне тіло» або «глобус». Варіант «the globe» означає «земна куля», тому похідне слово «глобальний» (від лат. global) в буквальному сенсі розуміється в двох значеннях:

- 1) охоплюючий всю земну кулю, всесвітній;
- 2) всебічний, повний, загальний, універсальний [2, с. 322].

Виходячи з численних досліджень, пропонуємо власне визначення глобалізації як вищої стадії суспільних відносин, заснованих на лібералізації та мережевому принципі організації, в умовах єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору.

Відмітимо необхідність аналізу саме впливів глобалізації на суспільні відносини.

Так, як відмічає А.Г. Грязнова, в процес глобалізації залучені всі виробники і продавці, незалежно чи працюють вони на національному, чи іноземному ринку. Це відобразилось і на конкуренції, і на необхідності

дотримання міжнародних правил торгівлі, розрахунків тощо [3, с. 224]. При глобалізації посилюється дія зростаючого впливу різних факторів міжнародного значення (наприклад, тісних економічних і політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну) на соціальну дійсність в окремих країнах [4].

При цьому складається хибне враження, що глобалізація включає все і всіх на планеті. Специфічним змістом глобальних проблем можна вважати глобальність досліджуваної системи або процесу не стільки в кількісному, скільки в якісному аспекті. При цьому система є глобальною, якщо відсутня система більш високого таксономічного рангу [5, с. 4]. Тобто глобалізація – надання чому-небудь глобальних масштабів, глобального характеру [6, с. 181]. Вона пов'язана з інформаційною трансформацією суспільства, і не масштабами або економічною діяльністю [7].

Дані дослідження означають, що не обов'язково мати найбільшу в світі економіку, щоб вважатися більш або менш інтегрованим в процес глобалізації – важливо інтегруватися в інформаційні глобальні проекти, більшість з яких – саме з управління обмеженими невідновлювальними ресурсами, саме до яких і належать земельні.

Це знаходить підтвердження в дослідженнях представників технологічних наук, які з глобалізацією асоціюють техноглобалізм, як злиття технологій, що з'являються в окремих країнах, у єдиний комплекс технічних знань [5, с. 53].

Як зазначають техноглобалісти, наприкінці ХХ ст. виникли метатехнології, що мають особливість – принципова неможливість отримання конкурентних переваг користувачами технологій в порівнянні з їх розробниками. Лідерство в галузі інформаційних технологій дозволяє виграти боротьбу за матеріальні ресурси. Чим держава слабкіша економічно, тим більшу данину вона платить через механізми глобалізації країнам, що володіють інформаційними технологіями [8, с. 4].

На підставі вищесказаного та відповідно до нашого визначення, глобалізація формує основні 6 видів впливів (табл. 1).

Види глобалізаційних впливів*

№	Назва		Умовне позначення	Основний вплив на:
	українською	англійською		
1	Соціальний	social	S	соціальні відносини, демографію
2	Економічний	economic	E	економічні відносини, пов'язані з розподілом доданої вартості
3	Політичний	political	P	лобіювання інтересів
4	Організаційний	organizational	O	організацію виробництва та співпраці
5	Фінансовий	financial	F	економічні відносини, пов'язані з перерозподілом доданої вартості
6	Інформаційний	information	I	технологічні відносини, дифузію і провайдинг інновацій

*авторська розробка

Глобалізація на рівні окремої країни характеризується ступенем взаємозв'язку зі світовою економікою в цілому [9], і державна політика інтеграції потребує можливості бути присутніми на більших ринках.

Україна не є виключенням з цих правил. Відповідно схематично продемонструємо дію глобалізаційних впливів конкретно на управління земельними ресурсами вітчизняного аграрного сектору економіки (рис. 1).

Подібні впливи можна продемонструвати навіть на земельних відносинах, що є основою управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки. Через диспропорції у рості попиту на продовольство (пришвидшений темп) та обсягах його виробництва (пригальмований темп) збільшується абсолютне відхилення між темпами приросту диференційної ренти I ($ДР_I$) і заробітної плати та диференційної ренти II ($ДР_{II}$) і прибутком (що є мотиватором НТП в аграрному секторі економіки).

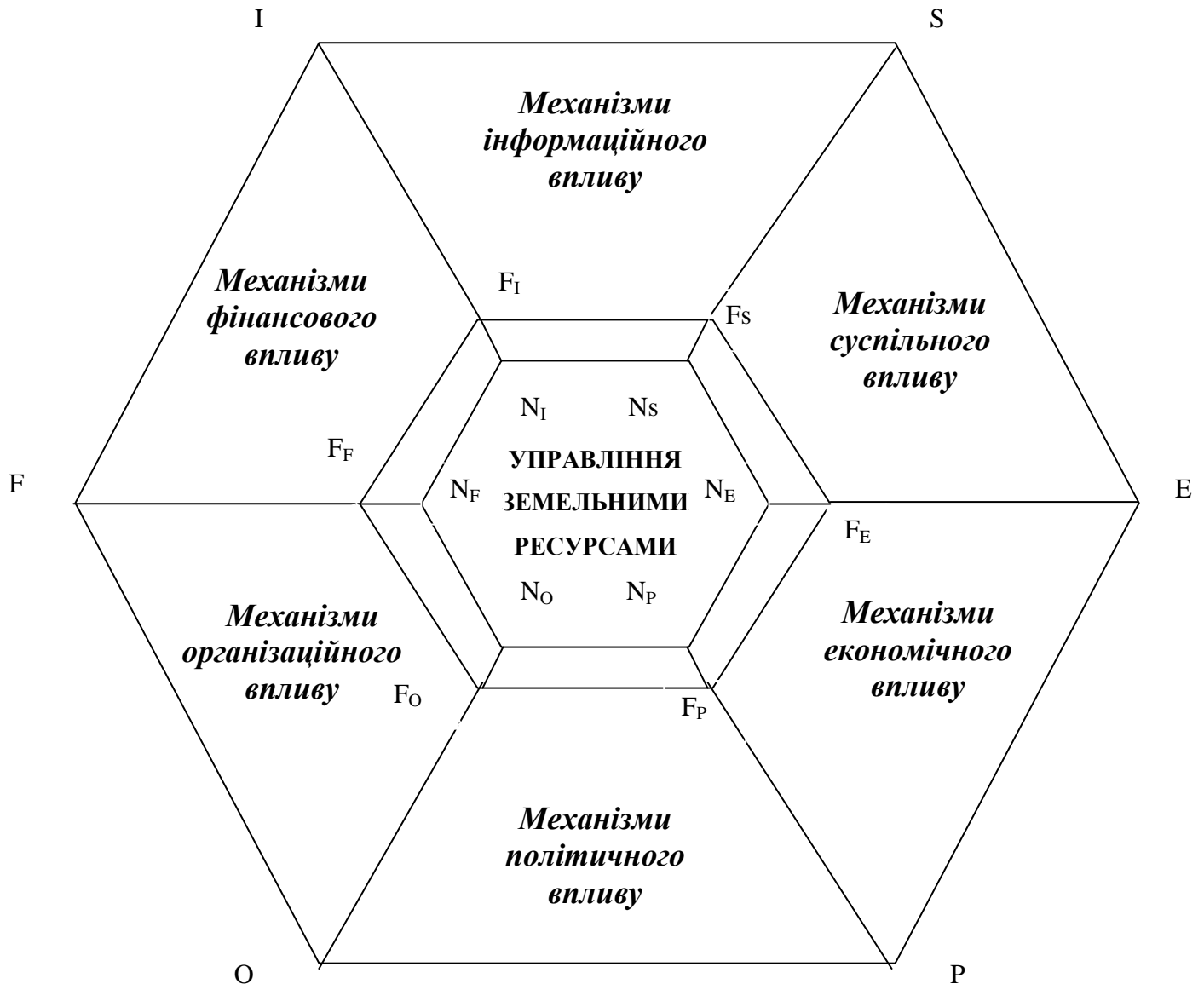

Рис. 1. Глобалізаційні впливи на управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки*

де N – національний рівень впливу, $F_j - N_j$ = країновий люфт, або свобода вибору (звідси умовне позначення F - freedom) механізмів країною в умовах глобалізації

* авторська розробка

Дисбаланс інтересів основних суб'єктів земельних відносин в даному випадку посилюється глобальними впливами і суттєво деформує земельні відносини на національному рівні (рис. 2).

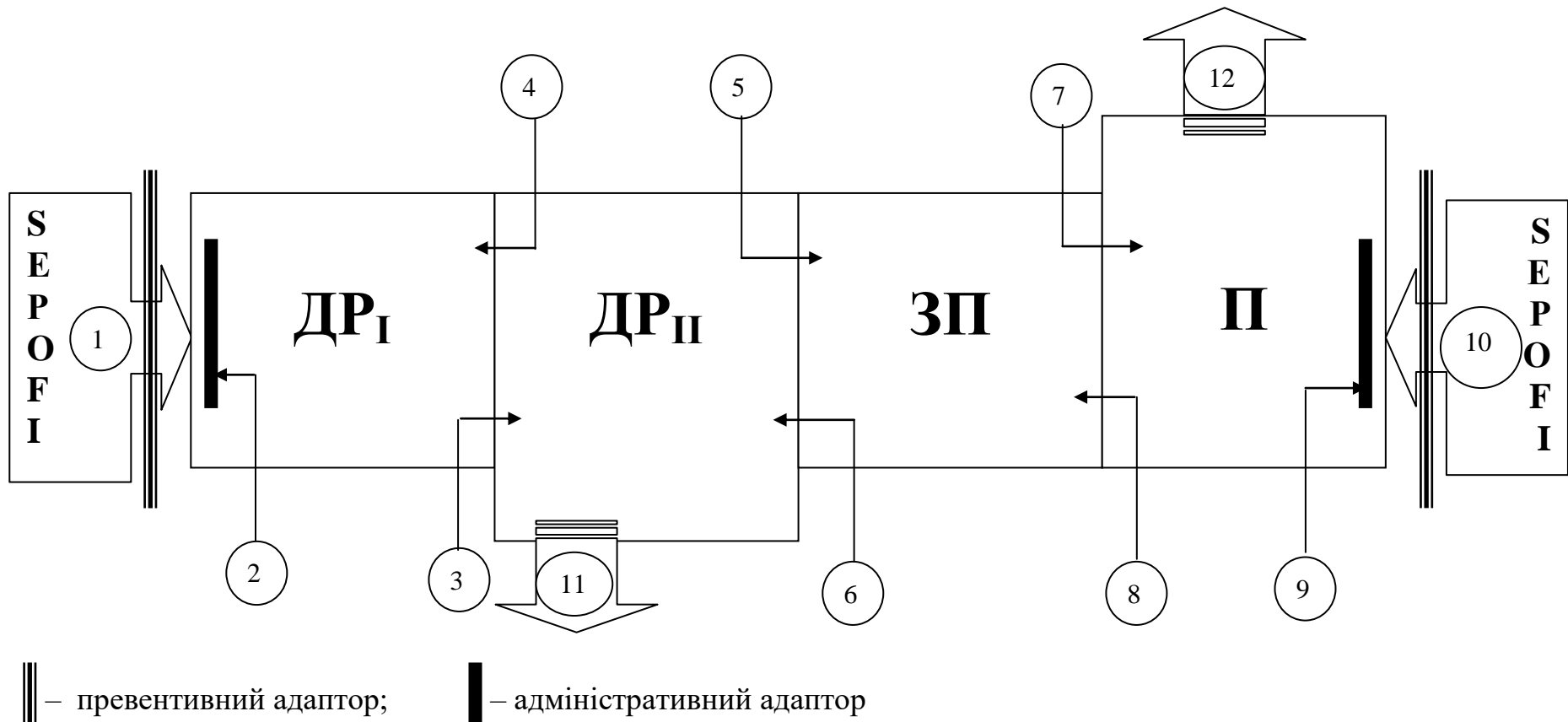

Рис. 2. Схема деформації земельних відносин на національному рівні від глобальних впливів*

*авторська розробка

де 1 – глобальні впливи через конкуренцію на світовому ринку земельних ресурсів, 2 – державна політика продовольчої та екологічної безпеки, 3 – заходи землевласника зі збільшення/утримання ДР_I, 4 – стимуляторна екологічна політика землекористувача, 5 – заходи землекористувача зі збільшення фондоозброєності, 6 - заходи найманого працівника зі збільшення ЗП через удосконалення організації виробництва, 7 - заходи найманого працівника зі збільшення ЗП через участь в управлінні розподілом доданої вартості, 8 - заходи землевласника з уникнення факторів демотивації серед найманих працівників/орендодавців, 9 – конкурентна політика землекористувача на ринку, 10 - глобальні впливи через конкуренцію на світовому ринку сільськогосподарської продукції, 11 – заходи землекористувача зі збільшення земельного банку (зادля «ефекту масштабу») для неприпущення зменшення абсолютної величини ДР_{II}, 12 – заходи землекористувача з формування вертикально інтегрованих структур

Впливи, їх причини та можливі наслідки деформації земельних відносин на національному рівні узагальнимо у табл. 2.

Таблиця 2

Впливи, їх причини та наслідки деформації земельних відносин на національному рівні*

№	Впливи	Причини впливів	Наслідки впливів
1	Глобальні впливи через конкуренцію на світовому ринку земельних ресурсів	Обмеженість придатних для сільськогосподарського виробництва земель; невисокий рівень управління земельними ресурсами в Україні; лібералізація ЗЕД України; високий попит на родючі землі з боку міжнародних агентів	Оренда близько 10 млн. га сільськогосподарських угідь України компаніями з іноземним капіталом; формування рядом агрохолдингів земельних банків зі спекулятивними цілями; формування спекулятивного лобі та лобі іноземних агентів
2	Державна політика продовольчої та екологічної безпеки	Необхідність підтримки і збереження родючості ґрунтів; недопущення дефіциту продовольства в Україні	Обмеження іноземним агентам приймати участь в земельних відносинах; гармонізація екологічного законодавства зі світовим
3	Заходи землевласника зі збільшення/утримання ДР ₁	Побоювання втрати вартості землі як капіталу (за рахунок зменшення природної родючості землі); посилення конкуренції за права на землю	Обговорення з землекористувачем-орендатором позицій щодо якості землі при підписанні договору оренди; підвищення орендної плати
4	Стимуляторна екологічна політика землекористувача	Зацікавленість землекористувача-орендатора в належній якості землі за довготривалих відносин з орендодавцем	Узгодження пропозицій орендодавця щодо підтримки якості землі
5	Заходи землекористувача зі збільшення фондоозброєності	Необхідність уникнення факторів демотивації найманих працівників та виходу з господарства орендодавців з паями	Пропонування гідної заробітної плати; конкретизація прав і обов'язків сторін в трудовому договорі; збільшення фондоозброєності
6	Заходи найманого працівника зі збільшення ЗП через удосконалення організації виробництва	Бажання отримати більшу заробітну плату через збільшення продуктивності праці	Збільшення норм навантаження; збільшення продуктивності праці
7	Заходи найманого працівника зі збільшення ЗП через участь в управлінні розподілом доданої вартості	Бажання отримати більшу заробітну плату через ускладнення робіт та додаткові витрати працівника на підвищення кваліфікації	Посилення розподілу праці; демократизація процедури управління персоналом та його залучення до розподілу доданої вартості

Продовження табл. 2

№	Впливи	Причини впливів	Наслідки впливів
8	Заходи землевласника з уникнення факторів демотивації серед найманих працівників/орендодавців	Необхідність уникнення факторів демотивації найманих працівників та виходу з господарства орендодавців з паями	Посилення розподілу праці; демократизація процедури управління персоналом та його залучення до розподілу доданої вартості
9	Конкурентна політика землекористувача на ринку	Посилення економічної та неекономічної конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції та продовольства	Пошук землекористувачем додаткових конкурентних переваг
10	Глобальні впливи через конкуренцію на світовому ринку сільськогосподарської продукції	Випередження темпу приросту попиту на сільськогосподарську продукцію та продовольство над їх пропозицією	Підвищення цін на сільськогосподарську продукцію; експансія на внутрішній ринок міжнародних та іноземних агентів
11	Заходи землекористувача зі збільшення земельного банку (зادля «ефекту масштабу») для неприпущення зменшення абсолютної величини ДР _{II}	Побоювання землекористувача зменшення абсолютної величини ДР _{II}	Збільшення земельного банку; отримання «ефекту масштабу»; інвестиції в НТП
12	Заходи землекористувача з формування вертикально інтегрованих структур	Зменшення маси прибутку на 1 га та інших показників економічної ефективності господарювання	Диверсифікація господарської діяльності; формування вертикально інтегрованих структур

*авторська розробка

Урбанізація, зростаюча взаємозалежність і проблеми, які вони генерують, визначає поле, діяльності безлічі нових агентів землекористування і земельного управління, які працюють не на місцевому та національному, і в глобальному масштабі [10].

Глобальні агенти (часто з ними пов'язують суверенні фонди Китаю, країн Південно-Східної Азії, Перської затоки та інших багатих країн [11, с. 16]) взаємодіють з місцевими і національними організаціями в цілях, які часто мають побічні соціальні і екологічні наслідки, такі як конфлікти через конкуруючі види землекористування або відмову у справедливому спільному використанні угідь [10].

Уряди країн у всьому світі починають усвідомлювати цінність землі, особливо родючої, купуючи її за кордоном (щорічно на 20-30 млрд. дол. [12]).

Саудівська Аравія – в Ефіопії, Південній Кореї, Судані. Китай вкладає великі кошти в пальмові плантації і транспортну інфраструктуру в Конго [13]. Інвестори не обмежуються урядами країн. Західні банки, такі як Morgan Stanley і Goldman Sachs, і BlackRock Inc., одні з найбільших у світі компаній з управління активами вкладають в африканські сільськогосподарські угіддя [14].

Це нові тенденції в області фінансів створення глобалізованого ринку землі [10]. Тому нами і визначено необхідність превентивних і адміністративних адапторів для забезпечення національної, в т.ч. екологічної та продовольчої, безпеки держави.

З позицій мезо- і мікрорівнів економічної ієрархії адаптація сільськогосподарських підприємств є формою відображення підприємством і його структурами механізмів впливу глобалізації міжнародної економіки, що прагне встановити рівновагу у відносинах і зв'язках міжнародного ринку. До механізмів впливу глобалізації відносяться:

- зміни кредитної, цінової, фінансової, ресурсно-сировинної, податкової ситуацій, економічної кон'юнктури;
- послаблення коопераційно-конкурентних переваг аграрних підприємств й впливу держави на вирішення проблем фінансування сільгоспвиробництва, розвиток ринку технологічних інновацій;
- розширення ємності ринкової ніші підприємств;
- втрата адаптаційного статусу та ін.

Дані дослідження знаходять підтвердження в схемах старої та нової пірамід управління земельними ресурсами за рівнями (рис. 3).

Так, за старої піраміди управління земельними ресурсами планетарний вплив був більш обмежений ($AB < A_1B_1$), тоді як рівень підприємства – більш значимий ($IJ > I_1J_1$). Як бачимо, крім планетарного, збільшився вплив мега- ($DC < D_1C_1$) та макрорівнів ($EF < E_1F_1$), і зменшився вплив мезо- ($HG > H_1G_1$) та нанорівнів ($LK > L_1K_1$).

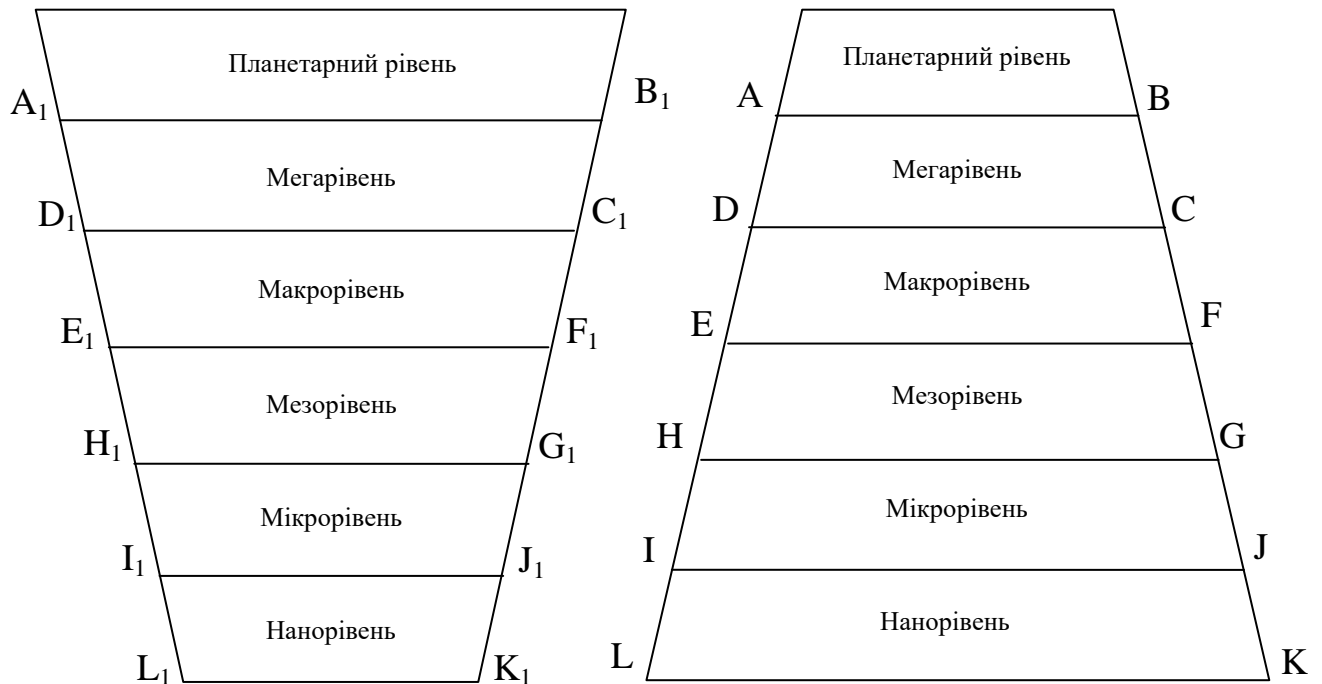

Рис. 3. Стара і нова піраміди управління земельними ресурсами за рівнями*

* удосконалено на основі матеріалів [15]

Фактично всі дослідження глобалізації вказують не просто на ряд комплексних впливів, і й певні зміни суб'єкта, що зазнає глобальних впливів. Це найчастіше вчені характеризують такими визначеннями: «здви́г в економіці» [5, с. 27]; «тиск» [16]; «удар» [17] і т.п.

На наш погляд, і дані визначення, і продемонстровані раніше глобальні впливи на управління земельними ресурсами та земельні відносини взагалі дають підстави ввести новий науковий термін «глобальна деформація».

Глобальна деформація – зміна формату усталених національних суспільних відносин під дією глобальних впливів суспільного, економічного, політичного, організаційного, фінансового, інформаційного характеру, превентивних та/або адміністративних адапторів та країнового люфта.

Слід зазначити, що глобальні впливи на всі країни рівні, тому на національному рівні можливим є формування та розвиток систем:

превентивних адапторів (від лат. *Adapto* – пристосовую); адміністративних адапторів; країнового люфта (від нім. *Luft* – повітря).

Висновки та пропозиції. Адаптація до представлених впливів, безумовно, наштовхується на протилежно спрямовані інтереси учасників суб'єктів навіть національної економіки, що обумовлює необхідність посилювати рівень міжнародної конкуренції в екологічній сфері, відходу від практики подвійних стандартів постіндустріальних країн виробництва на території країн, що розвиваються. Це обумовлює залежність тенденцій розвитку всього світу від стратегій розвитку окремих країн. На наш погляд, стратегія розвитку сільського господарства, зокрема вискоєфективного землеробства, виглядає для України привабливою та такою, що дозволяє зайняти суттєву нішу в системі міжнародного поділу праці.

Слід також зазначити, що для формування та розвитку систем превентивних та адміністративних адапторів і країнового люфта у Україні час обмежений. Адже останнім часом аграрні ринки інших країн дуже активно розвиваються (Китай, країни Південно-Східної Азії, Південної Америки, Росія, Казахстан та ін.) і Україна може не встигнути зайняти свою нішу на світовому ринку, що і обумовлює необхідність науково виваженого підходу до подальшого обґрунтування адекватної системи управління земельними ресурсами національного аграрного сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Паньків З.П. Земельні ресурси : Навчальний посібник / З.П. Паньків. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 272 с.
2. Мюллер В.К. Большой англо-русский словарь; в новой ред. 210000 слов, словосочетаний, идиоматических выражений, пословиц и поговорок; под науч. ред. А.А. Фролова. 3-е изд. – М.: Цитадель-трейд: ААДА, 2005. – 816 с.
3. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Колл. авторов; под общ. ред. А.Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 1168 с.

4. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України / С.І. Соколенко. – К.: Логос, 2008. – 200 с.
5. Асаул А.Н. Глобализация и регионализация мира / А.Н. Асаул, М.А. Джаман, Н.И. Пасяда, П.В. Шуканов; под. ред. А.Н. Асаула. – СПб.: СПбГСАУ, 2010. – 104 с.
6. Сучасний словник іншомовних слів. Близько 20000 слів і словосполучень / Уклали: О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
7. Головнин М. Банковские системы в переходных экономиках / М. Головнин // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – №2. – С. 15-25.
8. Махмудов О. Феномен глобалізації і економічна політика України / О. Махмудов // Схід. – №3(34). – 2000. – С. 3-8.
9. Гапонюк О. І. Трансформація світової фінансової системи в контексті економічної глобалізації / О. І. Гапонюк: Дис... канд.. наук: 08.05.01. – 2007. – 20 с.
10. Eric F. Lambin Global Land Use in an Urban Era / Eric F. Lambin, Cheikh Mbow, Charles L. Redman, Anette Reenberg, Karen C. Seto, Thomas Sikor Rethinking [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.esforum.de/forums/esf14_global_land_use.html.
11. Порошенко П. Земельна реформа — quo vadis? / П. Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/zemelna_reforma__quo_vadis_aequum_est_nemine_m_cum_alterius_detrimento_et_injuria_fieri_locupletioem.html.
12. Гопко А. Земледельческая Украина - житница олигархов? / А. Гопко // День. – № 116. – 5 июля 2008.
13. Doriye E. The next stage of sovereign wealth investment: China buys Africa / Doriye E. // Journal of Financial Regulation and Compliance. – № 18(1). – 2010. – P. 23-31.

14. Robertson B. Global land acquisition: neo-colonialism or development opportunity? // Robertson B., Pinstrup-Andersen // Food Security, 2010. – С. 71-83.

15. Білоцерківець В. В. Міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задоя, В. М. Тарасевича. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

16. Веклич О.О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання / О.О. Веклич // Економіка України. – 2003. – №3. – С. 62-70.

17. Голян В. Институциональные разрывы земельной реформы в Украине / В. Голян // Економіст. – №3. – 2012. – №3. – С. 7-11.